

КУКУРУДЗ Р. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
та господарського права
БОКША В. О.,
здобувач
(Запорізький національний університет)

УДК 342.98: 343.353

ПОСИЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ БАТЬКАМИ АБО ОСОБАМИ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ, ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Зосереджено увагу на дослідженні питання ефективності застосування до батьків або осіб, які їх замінюють, законодавчо закріплених заходів адміністративного стягнення за невиконання обов'язків щодо виховання дітей. Розкрито зміст обов'язків батьків або осіб, які їх замінюють, щодо виховання дітей, а також запропоновано можливі шляхи розв'язання проблеми позитивного виховного впливу на дитину та, відповідно, подолання проблеми злочинності серед неповнолітніх.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, батьки або особи, які їх замінюють; виховання дітей.

Сосредоточено внимание на исследовании вопроса эффективности применения к родителям или лицам, которые их заменяют, законодательно закрепленных административных взысканий за невыполнение обязанностей по воспитанию детей. Раскрыто содержание обязанностей родителей или лиц, которые их заменяют, по воспитанию детей, а также предложены возможные пути решения проблемы позитивного воспитательного влияния на ребенка и, соответственно, преодоления проблемы преступности среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: административная ответственность, родители или лица, которые их заменяют; воспитание детей.

The article is devoted to research of efficiency of application of administrative penalties that are envisaged in a legislation to the parents or persons that replace them for non-fulfillment of duties of education of children. Maintenance of duties of parents or persons that replace them, the possible ways of resolving the problem of positive educator influence on a child and, accordingly, overcoming of problem of criminality among minor are exposed in the article.

Key words: administrative responsibility, parents or persons that replace them, education of children.

Вступ. Проблема виконання батьками та особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей особливо загострюється в умовах сьогодення. Про це свідчить, зокрема, постійне зростання рівня злочинності серед неповнолітніх. Так, як зазначено у листі МОНмолодьспорт України від 10.10.11 р. № 1/9-761 «Про стан злочинності серед неповнолітніх у I півріччі 2011 року та основні завдання органів управління освітою щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх», за 6 місяців 2011 р. неповнолітніми скоєно 11781 адміністративне правопорушення, що на 59,4 % більше, ніж за аналогічний період 2010 р. [1]. Згідно з останніми неофіційними даними рівень злочинності серед неповнолітніх продовжує зростати.

Постановка завдання. Мета – дослідження питання ефективності застосування до

батьків або осіб, які їх замінюють, законодавчо закріплених заходів адміністративного стягнення за невиконання обов'язків щодо виховання дітей.

Результати дослідження. Виконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язку щодо виховання дитини та вчинення адміністративних правопорушень і кримінально караних діянь неповнолітніми взаємопов'язані, а саме якість виховання дитини прямо обумовлює її схильність до вчинення правопорушень і злочинів або відсутність такої.

Так, ч. 1 ст. 150 Сімейного кодексу України від 10.01.2002, № 2947-III закріплено, що батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей [2]. Ч. 2 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001, № 2402-III містить аналогічне положення [3].

Також необхідно зазначити: попри те, що, як встановлено ч. 1 ст. 151 Сімейного кодексу України, батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини, обов'язок щодо виховання дитини покладається не тільки на її батьків або осіб, що їх замінюють, але й на педагогічних та науково-педагогічних працівників [2]. Так, згідно з вимогами ст. 56 Закону України «Про освіту» від 23.05.1991, № 1060-XII педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані:

1) настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей;

2) виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни;

3) готувати учнів та студентів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами [4].

Ст. 29 Конвенції про права дитини, ратифікованої Верховною Радою 27.02.1991 р., встановлено, що освіта дитини має бути спрямована на:

а) розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі;

б) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;

в) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови й національних цінностей країни, в якій дитина мешкає, країни її походження та до цивілізацій, відмінних від її власної;

г) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення;

е) виховання поваги до навколишньої природи [5].

Отже, від виконання батьками покладеного на них обов'язку щодо навчання дитини залежить рівень не тільки її інтелектуальних та розумових здібностей, але й морального, культурного розвитку, а відповідно, наявність або відсутність її схильності до вчинення адміністративних правопорушень та кримінально караних діянь, що безпосередньо впливає на рівень законності в суспільстві.

Ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлена адміністративна відповідальність за:

1) ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей (ч. 1);

2) учинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом (ч. 2);

3) учинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність (ч. 3) [6].

Проте попри законодавче закріплення адміністративної відповідальності батьків та осіб,

що їх замінюють, за невиконання обов'язків щодо виховання дитини, зазначена проблема залишається невирішеною.

Перш ніж перейти до аналізу ефективності законодавчо закріплених заходів адміністративного стягнення за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, покладених на них обов'язків, вважаємо за необхідне з'ясувати сутність даних обов'язків.

Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вважаємо за доцільне предмет нашого розгляду визначити як три групи взаємопов'язаних обов'язків батьків або осіб, які їх замінюють, щодо:

- 1) забезпечення необхідних умов життя неповнолітніх дітей;
- 2) навчання неповнолітніх дітей;
- 3) виховання неповнолітніх дітей.

Щодо змісту першої групи обов'язків, то відповідно до ч. 2 ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття [7]. Ст. 180 Сімейного кодексу України містить положення аналогічного змісту [2]. Поряд із цим Сімейним кодексом України детально регламентовано порядок виконання обов'язку виплати аліментів на утримання дитини одним із батьків або батьками за рішенням суду.

Проте поняття забезпечення необхідних умов життя неповнолітньої дитини не вичерпується лише забезпеченням, так би мовити, її фізичного буття. Це випливає зі змісту ч. 1, 2 ст. 27 Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., де зазначено: «Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини» [5].

Аналогічне положення закріплено в ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства», а саме: «Кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України» [3].

На виконання цих положень батьки або особи, що їх замінюють, згідно з вимогами ч. 1 ст. 176 Сімейного кодексу України зобов'язані передати в користування дитини майно, яке має забезпечити її виховання та розвиток. Окрім того, за дитиною визнається право власності на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання (одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичні інструменти, спортивне обладнання тощо) [2].

Отже, згідно з чинним законодавством на батьків покладається не тільки обов'язок забезпечення фізичного розвитку дітей до досягнення ними повноліття, але й обов'язок забезпечення їхнього розумового, духовного, морального і соціального розвитку в межах своїх здібностей і фінансових можливостей.

Проте вважаємо, що для розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини недостатньо забезпечити її необхідним майном. Дане питання, в першу чергу, пов'язано з виконанням батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків з навчання та виховання дітей.

Ч. 1 ст. 28 Конвенції про права дитини закріплено право дитини на освіту. Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» відповідальність за навчання дитини покладається на батьків [5]. Згідно з ч. 2 ст. 53 Конституцією України повна загальна середня освіта обов'язкова [7]. Ч. 2 ст. 150 Сімейного кодексу України закріплено, що батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти [2].

Щодо змісту обов'язку батьків або осіб, які їх замінюють, в першу чергу, слід зазначити, що згідно зі ст. 18 Конвенції про права дитини, батьки, або у відповідних випадках законні опікуни, несуть основну відповідальність за виховання й розвиток дитини [5]. Законодавством встановлено вимоги до загальної спрямованості виховного впливу батьків на дітей. Так, згідно з ч. 1 ст. 150 Сімейного кодексу України батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини [2]. Це положення деталізовано в ч. 2 ст. 12 Закону «Про охорону дитинства»: «Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і

громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами» [5].

Більше того, як установлено ч. 2 ст. 157 Сімейного кодексу України, той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні. Окрім загального положення, закріпленого в ч. 1 ст. 155 Сімейного кодексу України, стосовно того, що реалізація батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності, законодавство також установлює щодо форм та методів виховання більш конкретні обмеження. Так, вони мають право обирати форми та методи виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства (ч. ст. 151 СК України). Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини (ч. 7 ст. 150 СК України) [2].

Отже, відповідно до чинного законодавства на батьків або осіб, які їх замінюють, покладається:

1) обов'язок утримання дітей до досягнення ними повноліття, що включає забезпечення фізичного розвитку дітей до досягнення ними повноліття, а також забезпечення їхнього розумового, духовного, морального і соціального розвитку в межах своїх здібностей і фінансових можливостей шляхом придбання майна, призначеного для її розвитку, навчання та виховання (одягу, інших речей особистого вжитку, іграшок, книг, музичних інструментів, спортивного обладнання тощо) та передачі його у користування дитини;

2) обов'язок забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, а також обов'язок розумового розвитку дитини в межах своїх здібностей;

3) обов'язок виховання дитини, що має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами, яке здійснюється у формах та методами, що не суперечать законам і моральним засадам суспільства й виключають фізичні та інші види покарань, які принижують людську гідність людини.

У разі невиконання батьками або особами, які їх замінюють, вказаних обов'язків вони згідно зі ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення притягуються до адміністративної відповідальності у вигляді попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

Проте, на нашу думку, з огляду на те, що невиконання батьками зазначених обов'язків, як правило, призводить у майбутньому до протиправної поведінки з боку дітей, учинення ними адміністративних правопорушень та кримінально караних діянь, що, у свою чергу, може тягти за собою притягнення батьків до відповідальності за ч. 2, 3 ст. 184 КУпАП, необхідним є посилення відповідальності за невиконання обов'язків із забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дітей.

07.12.2011 р. на розгляд Верховної Ради України було винесено проект Закону «Про внесення зміни до статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей)», в якому запропоновано застосовувати до осіб, що вчинили зазначене адміністративне правопорушення, попередження або накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [8].

Посилення відповідальності, на нашу думку, цілком правильний, проте не найефективніший шлях розв'язання зазначеної проблеми. Вважаємо, що безвідповідальне ставлення батьків до покладених на них обов'язків – не єдина причина невідвідування дитиною освітніх закладів та неповаги до прав, свобод людини і громадянина, що в подальшому призводить до вчинення нею правопорушень та кримінально караних діянь. На практиці часто виявляється, що батьки фактично виконують покладені на них обов'язки з виховання, забезпечують необхідні умови життя дитині, проте це не забезпечує належного правового

виховання дитини.

Головна причина даної проблеми, на нашу думку, полягає в педагогічній неосвіченості батьків. Цілком логічно із зазначеного випливає необхідність надання таким батькам допомоги педагогом-фахівцем. Проте в разі невідвідування дитиною освітнього закладу, а також у разі неієвості виховного впливу педагогічних та науково-педагогічних працівників ситуація за сучасних умов убачається безвихідною. Дитина й надалі не відвідуватиме освітній заклад без відома батьків, виявляти неповагу до прав і свобод людини та громадянина, вчиняти правопорушення, кримінально карані діяння. Все це потягне за собою подальше накладення на батьків адміністративних стягнень попри те, що вони фактично не ухиляються від виконання покладених на них обов'язків.

На нашу думку, в подібній ситуації було б доцільно доручити вирішення питання виховного впливу на дитину Службі в справах дітей. Вважаємо, що у зазначеному органі доцільно було б увести нову штатну одиницю – фахівця, що матиме дві вищі освіти (педагогічну та психологічну) і розроблятиме індивідуальні виховні заходи або обмеження, що не порушують законодавчо закріплених прав дитини, для кожного неповнолітнього, батьки якого притягуються до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання. Рекомендації, розроблені спеціалістом, повинні бути обов'язковими для виконання батьками.

На нашу думку, тільки тривалий виховний вплив на дитину може дати відповідний результат. У разі ж недотримання батьками рекомендацій фахівця або нежиття запропонованих виховних заходів батьки мають бути повторно притягнуті до адміністративної відповідальності, що вже передбачає застосування посиленних санкцій.

Висновки. Отже, виходячи з вищезазначеного, вважаємо вкрай необхідним запровадити в структурі Служби у справах дітей нову штатну одиницю фахівця, що матиме психологічну та педагогічну освіту, основною функцією якого стане розробка обов'язкової до виконання батьками неповнолітнього системи заходів виховного впливу на дитину. Тобто в санкції ч. 1 ст. 184 необхідно поряд із попередженням та штрафом передбачити примусове виконання батьками неповнолітнього зазначених заходів й установити відповідальність за ухилення від їх виконання. Питання правового статусу такого фахівця та встановлення його основних функціональних обов'язків, рівно як і заходів виховного впливу, що можуть бути застосовані до дитини, потребують подальшої наукової розробки.

Список використаної літератури:

1. Про стан злочинності серед неповнолітніх у I півріччі 2011 р. та основні завдання органів управління освітою щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх : лист МОНмолодьспорт № 1/9-761 від 10.10.2011 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/23919/.
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002, № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001, № 2402-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст. 142.
4. Про освіту : Закон України від 23.05.1991, № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 34. – Ст. 451.
5. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984, № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення зміни до ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей :

Постанова Верховної Ради України від 19.06.2012, № 4978-VI [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4978-vi>.

БІЛИК В. О.,
здобувач кафедри економічної безпеки
(НАВС)

УДК 342.951

КОМПЕТЕНЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ДСБЕЗ УКРАЇНИ

Досліджуються питання компетенції працівників підрозділів ДСБЕЗ у боротьбі з економічними правопорушеннями.

Ключові слова: компетенція, компетенція підрозділів ДСБЕЗ України, повноваження підрозділів ДСБЕЗ України, працівники підрозділів ДСБЕЗ, економічні правопорушення, діяльність підрозділів ДСБЕЗ України.

Исследуются вопросы компетенции сотрудников подразделений ГСБЭП в борьбе с экономическими правонарушениями.

Ключевые слова: компетенция, компетенция подразделений ГСБЭП Украины, полномочия подразделений ГСБЭП Украины, сотрудники подразделений ГСБЭП, экономические правонарушения, деятельность подразделений ГСБЭП Украины.

In the article questions the competence of the staff departments SSCEC against economic crimes.

Key words: competence, competency units of SSCEC of Ukraine, of authority of SSCEC divisions of Ukraine, staff of SSCEC divisions, economic crimes, the activity of SSCEC divisions of Ukraine.

Вступ. Роль правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави була й залишається провідною. Особливо це характерно для кризових умов, у яких перебуває сучасне українське суспільство. Органи внутрішніх справ України спрямовують свої зусилля на захист життя, здоров'я, майна та інших передбачених законом прав громадян. Основною службою, яка протидіє економічній злочинності, є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ). Проте у багатьох регіонах нашої держави рівень запобігання та викриття злочинів у сфері економіки, зокрема у кредитно-фінансовій, зовнішньоекономічній, господарській, торгово-комерційній, на ринку енергоресурсів залишається недостатнім. Водночас роль підрозділів ДСБЕЗ України та їх місце в механізмі забезпечення реалізації економічної безпеки та боротьби з економічними правопорушеннями визначається обсягом, змістом їх компетенції та відповідальності. Нині, особливо в умовах нових змін до законодавства, дослідження зазначеного питання набуває особливої актуальності.

Питанням адміністративного права і процесу, управління в ОВС, у тому числі проблематиці удосконалення статусу ОВС України, зокрема їх компетенції, присвячувалися наукові праці таких видатних українських науковців, як К. В. Антонов, П. В. Берназ, М. С. Головань, О. Ю. Горбунова, С. Д. Гусарев, Ю. Ф. Кравченко, В. М. Плішкін, Г. П'ятакова, О. Є. Ткаченко, Ю. Ю. Хилько та ін. Незважаючи на значні наукові здобутки щодо компетенції правоохоронних органів, питання компетенції підрозділів ДСБЕЗ України ще недостатньо висвітлено.

Постановка завдання. Мета статті – аналіз компетенції працівників підрозділів ДСБЕЗ України в сучасних умовах, визначення окремих недоліків та розроблення шляхів їх усунення.

Результати дослідження. Компетенція та відповідальність – це невід'ємний стрижень правового статусу підрозділів ДСБЕЗ України, а також один з головних чинників, що впливають на ефективність їх діяльності. Слід погодитися з Б. Н. Габричидзе, який правильно зауважує, що дослідження питань компетенції необхідно тому, по-перше, що воно дає можливість розкрити зміст діяльності державного органу, його реальні функції та їхнє

